

*Наталія Гордополова, к.е.н., доцент
Вінницький інститут економіки ТНЕУ, м. Вінниця
Володимир Гордополов, к.е.н., доцент
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ЧИСТОГО ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкової економіки отримання прибутку та забезпечення рентабельної діяльності суб'єкта господарювання є необхідною складовою, яка обумовлює зростання ринкової вартості підприємства. Як основний узагальнюючий показник фінансових результатів діяльності підприємства, прибуток є важливим джерелом формування його капіталу, забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності. Отримання прибутку – одна із стратегічних цілей управління та найважливіший об'єкт фінансового аналізу, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Прибуток є наслідком (результатом) різноспрямованого руху грошових потоків, що характеризуються доходами і витратами підприємства (чинниками по відношенню до прибутку). Доходи і витрати, як взаємопов'язані чинники утворення прибутку підприємства, мають досліджуватися на всіх етапах їх формування. В узагальненому вигляді, прибуток може розглядатися як різниця між доходами, отриманими підприємством за відповідний період внаслідок своєї діяльності, та витратами, здійсненими за той же період для забезпечення цієї діяльності.

При аналізі прибутку виділяють наступні етапи:

- аналіз формування фінансових результатів;
- аналіз складу та динаміки прибутку підприємства;
- факторний аналіз фінансових результатів;
- аналіз розподілу та ефективності використання чистого прибутку.

Факторний аналіз фінансових результатів дозволяє поглибити результати, отримані у межах загального аналізу. Його спрямовано на кількісну оцінку впливу різноманітних чинників, на зміну фінансових результатів діяльності підприємства. В основі факторного аналізу лежить використання методичного прийому елімінування, який дозволяє відокремити вплив кожного чинника на зміну результативного показника, що відбулася в звітному періоді [2].

Розглянемо методику факторного аналізу чистого прибутку підприємства. Факторну модель чистого прибутку обрано на тій підставі, що цей показник характеризує результат діяльності підприємства за всіма напря-

мами і може розглядатися як узагальнюючий показник фінансово-господарської діяльності у звітному періоді.

Пропонуємо факторну модель, яка дає можливість оцінити вплив зміни середніх залишків оборотних активів, оборотності оборотних активів, чистої рентабельності фінансово-господарської діяльності, фондівіддачі, фондозабезпеченості, та продуктивності праці працівників на зміну чистого прибутку підприємства.

$$П = \overline{OA} \times d_{OA} \times R_{чиста} \times \Phi_B \times \Phi_3 \div ПП \quad (1)$$

де \overline{OA} – середні залишки оборотних активів, що обчислюється за середньою хронологічною, виходячи з даних, які містяться у активі балансу підприємства

d_{OA} – оборотність (доходність) оборотних активів, в кількості оборотів за рік за якою оцінюється рівень ефективності використання активів підприємства; доходність активів обчислюються як відношення доходу (D) до середньорічних залишків активів (\overline{OA}), які визначаються згідно з балансом:

$$d_{OA} = \frac{D}{\overline{OA}}; \quad (2)$$

$R_{чиста}$ – чиста рентабельність фінансово-господарської діяльності (у вигляді десяткового дробу), яка визначається відношенням чистого прибутку ($П$) до доходу (D) підприємства:

$$R_{чиста} = \frac{П}{D}. \quad (3)$$

Φ_B – фондівіддача, (у вигляді коефіцієнту), яка характеризує обсяг виготовленої продукції (у вартісному виразі) на 1 гривню вартості основних засобів і розраховується як співвідношення обсягу виготовленої продукції ($ВП$) до середньорічної вартості основних засобів $\overline{OЗ}$

$$\Phi_B = \frac{ВП}{\overline{OЗ}} \quad (4)$$

Φ_3 – фондозабезпеченість (тис. грн.), яка характеризує вартість основних засобів, що в середньому припадає на одного працівника і розраховується як співвідношення середньорічної вартості основних засобів $\overline{OЗ}$ до середньорічної чисельності працівників $\overline{ЧП}$

$$\Phi_3 = \frac{\overline{OЗ}}{\overline{ЧП}} \quad (5)$$

$ПП$ – продуктивність праці (тис.грн.), яка характеризує обсяг виготовленої продукції (у вартісному виразі), що в середньому припадає на од-

ного працівника і розраховується як співвідношення обсягу виготовленої продукції ($ВП$) до середньорічної чисельності працівників $\times \bar{T}$

$$ПП = \frac{ВП}{\overline{ЧП}} \quad (6)$$

Перевірка відповідності побудованої моделі результативному показнику, який вона характеризує:

$$П = \overline{ОА} * \frac{Д}{\overline{ОА}} * \frac{П}{Д} * \frac{ВП}{\overline{ОЗ}} * \frac{\overline{ОЗ}}{\overline{ЧП}} : \frac{ВП}{\overline{ЧП}} \quad (7)$$

Якщо скоротити дане рівняння, отримаємо: $П = П$, тобто факторна модель є адекватною і може бути використана для оцінки впливу визначених чинників на зміну чистого прибутку підприємства у звітному періоді.

На відміну від попередніх моделей в цій моделі неможливо застосувати метод абсолютних різниць, тому розрахунок кількісного впливу чинників доцільно проводити методом ланцюгових підстановок:

$$\begin{aligned} \Delta\Pi_{(ОА)} &= \overline{ОА}_1 \times d_{ОА0} \times R_{чиста0} \times \Phi_{\mathcal{B}0} \times \Phi_{\mathcal{Z}0} \div ПП_0 - \overline{ОА}_0 \times d_{ОА0} \times R_{чиста0} \times \Phi_{\mathcal{B}0} \times \Phi_{\mathcal{Z}0} \div ПП_0 \\ \Delta\Pi_{(d_{ОА})} &= \overline{ОА}_1 \times d_{ОА1} \times R_{чиста0} \times \Phi_{\mathcal{B}0} \times \Phi_{\mathcal{Z}0} \div ПП_0 - \overline{ОА}_1 \times d_{ОА0} \times R_{чиста0} \times \Phi_{\mathcal{B}0} \times \Phi_{\mathcal{Z}0} \div ПП_0 \\ \Delta\Pi_{(R_{чиста})} &= \overline{ОА}_1 \times d_{ОА1} \times R_{чиста1} \times \Phi_{\mathcal{B}0} \times \Phi_{\mathcal{Z}0} \div ПП_0 - \overline{ОА}_1 \times d_{ОА1} \times R_{чиста0} \times \Phi_{\mathcal{B}0} \times \Phi_{\mathcal{Z}0} \div ПП_0 \\ \Delta\Pi_{(\Phi_{\mathcal{B}})} &= \overline{ОА}_1 \times d_{ОА1} \times R_{чиста1} \times \Phi_{\mathcal{B}1} \times \Phi_{\mathcal{Z}0} \div ПП_0 - \overline{ОА}_1 \times d_{ОА1} \times R_{чиста1} \times \Phi_{\mathcal{B}0} \times \Phi_{\mathcal{Z}0} \div ПП_0 \end{aligned} \quad (8)$$

$$\Delta\Pi_{(\Phi_{\mathcal{Z}})} = \overline{ОА}_1 \times d_{ОА1} \times R_{чиста1} \times \Phi_{\mathcal{B}1} \times \Phi_{\mathcal{Z}1} \div ПП_0 - \overline{ОА}_1 \times d_{ОА1} \times R_{чиста1} \times \Phi_{\mathcal{B}1} \times \Phi_{\mathcal{Z}0} \div ПП_0$$

$$\Delta\Pi_{(ПП)} = \overline{ОА}_1 \times d_{ОА1} \times R_{чиста1} \times \Phi_{\mathcal{B}1} \times \Phi_{\mathcal{Z}1} \div ПП_1 - \overline{ОА}_1 \times d_{ОА1} \times R_{чиста1} \times \Phi_{\mathcal{B}1} \times \Phi_{\mathcal{Z}1} \div ПП_0$$

де $\Delta\Pi_{(ОА)}$, $\Delta\Pi_{(d_{ОА})}$, $\Delta\Pi_{(R_{чиста})}$, $\Delta\Pi_{(\Phi_{\mathcal{B}})}$, $\Delta\Pi_{(\Phi_{\mathcal{Z}})}$, $\Delta\Pi_{(ПП)}$ абсолютна зміна чистого прибутку внаслідок зміни відповідних чинників: середніх залишків оборотних активів, оборотності оборотних активів, чистої рентабельності фінансово-господарської діяльності, фондвіддачі, фондозабезпеченості, та продуктивності праці працівників

$\overline{ОА}_0$ і $\overline{ОА}_1$ – середні залишки оборотних активів, відповідно, в базисному та звітному періоді;

$d_{ОА0}$ і $d_{ОА1}$ – оборотність (доходність) оборотних активів, в кількості оборотів за рік, відповідно, в базисному та звітному періоді;

$R_{\text{чиста}0}$ і $R_{\text{чиста}1}$ – чиста рентабельність фінансово-господарської діяльності, відповідно, в базисному та звітному періоді

$\Phi_{в_0}$ і $\Phi_{в_1}$ – фондвіддача, відповідно, в базисному та звітному періоді;
 $\Phi_{з_0}$ і $\Phi_{з_1}$ – фондозабезпеченість, відповідно, в базисному та звітному періоді;

III_0 і III_1 – продуктивність праці, відповідно, в базисному та звітному періоді.

Дана модель дозволяє дослідити, як на чистий прибуток підприємства впливають показники, що характеризують: обсяг економічного потенціалу підприємства (середні залишки оборотних активів), ефективність використання ресурсів (фондвіддача та продуктивність праці), ділову активність (оборотність оборотних активів) і рентабельність фінансово-господарської діяльності (чиста рентабельність), якісний стан основних засобів (фондозабезпеченість). Тобто розглядаються майже всі групи показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, рентабельність його діяльності і ефективність використання ресурсів і є можливість кількісно і якісно оцінити взаємозв'язок між ними, як елементами однієї системи. Тому зазначену модель, на наш погляд, можна вважати адаптованою до сучасних вимог фінансового аналізу, основними принципами якого є системність і комплексність.

Застосовуючи взаємозв'язки між показниками фінансового аналізу, за допомогою прийму декомпозиції можна будувати різні факторні моделі для оцінки впливу чинників на зміну чистого прибутку та інших фінансових результатів. Основною умовою при побудові моделей повинна бути їх адекватність реальній господарській діяльності підприємства. В такому випадку висновки за результатами проведених розрахунків можна буде застосовувати для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3. Звіт про фінансові результати : затв. наказом М-ва фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 // Бух. облік і аудит. – 1999. – № 6. – С. 21–25.
2. Митрофанов Г.В. Фінансовий аналіз / Г.В. Митрофанов, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш. – К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2002. – 301 с.
3. Мних Є.В., Барабаш Н.С., Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 412 с.